

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Fakulta pedagogická
Katedra společenských věd

Bakalářská práce

Autobiografie ve filosofii Jeana-Jacquese Rousseaua

Autobiography in the philosophy of Jean–Jacques Rousseau

Vypracovala: Simona Martanová
Vedoucí práce: Mgr. Jan Staněk, Ph.D.

České Budějovice 2014

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace jsem čerpala z uvedeného seznamu použitých zdrojů.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě - v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne

Podpis diplomantky

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucímu práce - Mgr. Janu Staňkovi, Ph.D za ochotnou pomoc a za cenné rady, které mi poskytnul při vedení této bakalářské práce.

Abstrakt

Práce se zabývá funkcí autobiografie ve filosofii významného francouzského myslitele Jeana Jacquese Rousseaua (1712 – 1778).

Klade si za cíl zhodnotit význam autobiografických spisů *Vyznání* a *Sny samotářského chodce* pro Rousseauův filosofický projekt a popsat, jaký význam má v těchto textech přirozený stav. Neopomíjí ani teoretický úvod do problematiky autobiografie. Je zde poukázáno i na autobiografické texty ostatních myslitelů, kterými jsou svatý Augustin a Michel de Montaigne.

Klíčová slova: autobiografie, J. J. Rousseau, přirozený stav, *Vyznání*, *Sny samotářského chodce*.

Abstract

This Bachelor thesis deals with the function of autobiography in philosophy of Jean Jacques Rousseau (1712 – 1778), one of the most important French thinkers.

The aim of this thesis is to evaluate the significance of autobiographical writings *The Confessions* and *The Reveries of the Solitary Walker* for Rousseau's philosophical project and describe the importance of a natural account in these texts. Among others, the work does not neglect theoretical introduction into the autobiographical issue. The bachelor thesis also points to the autobiographical texts of other thinkers such as St. Augustine and Michel de Montaigne.

Key words: autobiography, J. J. Rousseau, natural account, *The Confessions*, *The Reveries of the Solitary Walker*.

Úvod	7
1. Autobiografie	8
1.1. Pojem autobiografie	8
1.2. Autobiografie ve filosofii.....	10
1.2.1. Záměr autobiografie	11
1.2.2. První autobiografie ve filosofii.....	12
1.2.2.1. Platón – Sedmý list.....	13
1.2.2.2. Sv. Augustin - Vyznání	13
1.2.2.3. Michel de Montaigne	15
2. Autobiografie ve filosofii Jeana Jacquese Rousseaua.....	17
2.1. Jean Jacques Rousseau	17
2.2. Sebepojetí J. J. Rousseaua.....	18
2.3. Autobiografická díla J. J. Rousseaua	20
2.3.1. Vyznání	21
2.3.2. Sny samotářského chodce	24
2.3.2.1. Snění.....	26
3. Přirozený stav J. J. Rousseaua	28
4. Proč se J. J. Rousseau zabýval autobiografií?.....	36
Závěr.....	40
Použitá literatura	42

Úvod

V dějinách filosofie není příliš myslitelů, kteří by se zabývali svou autobiografií. Právě tímto způsobem popsal svůj život jako první sv. Augustin, později i Michel de Montaigne, Jean Jacques Rousseau a mnoho dalších myslitelů. K této práci jsem si vybrala dvě autobiografie J. J. Rousseaua právě proto, jak zajímavou a zároveň kontroverzní osobou byl a s jakou upřímností tyto texty dokázal sepsat. Práce se tedy zabývá psaním autobiografie ve filosofii, zejména u myslitele Jeana Jacquese Rousseaua.

Nejprve bych chtěla vysvětlit, co vlastně pojmem *autobiografie* rozumíme. V této kapitole bude klíčové popsat koncept autobiografie a učinit bližší vhléd do způsobů komunikace prostřednictvím tohoto literárního žánru. Poté v krátkosti popíši první filosofické texty autorů, kteří se autobiografií zabývali.

Dále bych chtěla v krátkosti přiblížit osobnost a život J. J. Rousseaua. Tento velmi vlivný pedagogický myslitel, politolog, filosof, ale také autor úspěšných hudebních děl se v období své lidské zralosti rozhodl k sepsání autobiografických spisů, jež jsou nyní pro mou práci klíčová. V této kapitole se zaměřím na analýzu Rousseauových spisů *Vyznání* a *Sny samotářského chodce*.

V následující kapitole popíši, jak důležitou roli hraje v Rousseauových autobiografiích přirozenost a příroda, která zde netvoří pouze funkci estetickou, ale zejména utváří autorovi vyhledávané místo samoty a útočiště.

Poslední kapitola bude obsahovat vysvětlení, z jakého důvodu Jean Jacques Rousseau tyto autobiografie psal. Zejména pak co ho vedlo k tomu, svěřit se kterémukoliv člověku se svým životem, svými pocity a myšlenkami.

Stanoveným cílem této bakalářské práce je vysvětlit, proč se J. J. Rousseau autobiografií zabýval a objasnit funkci přirozenosti v těchto textech.

1. Autobiografie

1.1. Pojem autobiografie

V první řadě bych chtěla objasnit klíčový pojem celé této práce, pojem *autobiografie*. Je důležité vysvětlit tento způsob literárního vyjádření, které je podstatné i pro filosofii, nejen tu moderní.

Za autobiografii můžeme považovat „formu biografické prózy, v níž životopisec je současně hrdinou svého díla.“¹ Slovo *autobiografie* vzniklo spojením tří řeckých slov a to *autos*, *bios* a *grafein*. V českém překladu *sám*, *život* a *psátí*. Námětem autobiografií je autorův vlastní život a zejména důležité etapy, které sám autor považuje za mezníky svého života. Za tyto mezníky lze pokládat například autorovo mládí a práh dospělosti, aneb důležité fáze a změny v jeho životě. Autor nejčastěji začíná psát autobiografii v období, kdy se cítí být vyzrálým, znovu uvažuje nad svými činy a vzpomíná na minulost. Po jistém čase takto reflektuje celý svůj život. Při sepisování autobiografie se tedy předpokládá určitá distance neboli odstup od popisovaných událostí. Důležitým aspektem autobiografie je niternost, díky které autor zkoumá své pocity a prožitky. Tato sebereflexe pak někdy může vést autora až ke zkresleným představám o vlastních úspěších (například, že je lepší vědec, myslitel, umělec, apod.), než doopravdy je, nebo právě naopak, že je horší, než ve skutečnosti je.² Tyto zkreslené představy měl o sobě i J. J. Rousseau, který se sám považoval téměř za odpad společnosti. Někdy je až překvapivé, s jakou sebekritikou autor může svůj život popisovat a jak tvrdý na sebe může v autobiografii být. To je zřejmé i v Rousseauových autobiografiích, v kterých Rousseau, někdy až příliš, odsuzuje sám sebe.

Název *autobiografie* vznikl z termínu *biografie*, který je překládán do českého jazyka slovem *životopis*, jedná se tedy o psaní o někom jiném. Tento životopis však není napsán samotným autorem, ale třetí osobou, která o člověku píše. V 18. století došlo k připojení předpony *autos* před slovo *biografie* a vzniklo tím již zmiňované slovo *autobiografie*, které právě v tomto století začalo být využíváno i ve spojitosti s filosofií.

¹ MOCNÁ, D. *Encyklopedie literárních žánrů*. str. 28.

² MOCNÁ, D. *Encyklopedie literárních žánrů*. str. 28 – 29.

Autobiografii můžeme považovat za jistou formu sebevyjádření, v kterém je charakteristické používání první osoby. Předmětem tohoto psaní je člověk, který je zároveň autorem.³ „Text představuje život nebo alespoň určité události, myšlenky, zkušenosti a reakce, které autor přiřazuje ke svému životu.“⁴

V tomto písemném vylíčení vlastního života se můžeme shledat s dvěmi tendencemi, z nichž první je zasazení autorova života do kontextu té doby, kdy žil a další tendence je zdůraznění spíše psychologického vnitřního vývoje autora. Literární formy autobiografie bývají různé. Může se jednat jak o deníkové záznamy, tak také o úvahové a memoárové zpracování, ale například i o autobiografický román. Může se také jednat o fiktivní autobiografii, která je sice napsaná v ich – formě, ale je smyšlená, jako je například všemi známý *Robinson Crusoe*.⁵

Žádný z autorů nepíše autobiografii jen kvůli tomu, aby ukázal čtenáři, co ví sám o sobě. Naopak každý autor usiluje jak o vlastní sebe prezentaci, tak také o nalezení smyslu svého života. Autobiografii velmi prospívá autorova kreativita, kterou do textu vloží. Text by se poté bez kreativity mohl zdát nezajímavý. Právě kvůli tomu je důležité, aby autorem byla osoba něčím zajímavá, která má čtenáři co sdělit a čím ho překvapit. Primárním cílem autobiografie je tedy zaznamenat svůj život, interpretovat své vzpomínky a předat o sobě zprávu, která zhodnotí autorův život a možná bude i velmi důležitá pro pochopení jeho života v příštích staletích. Příkladem jsou autobiografie J. J. Rousseaua. Věděli bychom bez nich, jaký ten člověk skutečně byl a co ho vedlo k napsání jeho nejdůležitějších spisů?

Jak popisuje Donald C. Ainslie: „Autobiografie je často chápána jako pokus autora zmocnit se kontroly nad svým životem a nabídnout čtenářům výklad svých zkušeností. Je orgánem pro pochopení toho, co se skutečně stalo.“⁶

³ MATHIEN, T. *Philosophers' autobiographies*. In: MATHIEN, T.; WRIGHT, D. *Autobiography as philosophy: the philosophical uses of self-presentation*. str. 14.

⁴ Tamtéž, str. 4.

⁵ *Slovník literární teorie*. Vyd. 2. str. 34.

⁶ AINSLIE, D. C. *Hume's "Life" and the virtues of the dying*. In: MATHIEN, T.; WRIGHT, D. *Autobiography as philosophy: the philosophical uses of self-presentation*. str. 138.

1.2. Autobiografie ve filosofii

Autobiografie tedy velmi zasahuje i do filosofie. Dalo by se říci, že prvním filosofem byl Platón, který se již ve svém *Sedmém listě* pokusil popsat část svého života v autobiografii. Za první autobiografii napsanou filosofem jsou ale považována až *Vyznání sv. Augustina*, napsaná přibližně roku 400.

Dá se ale vůbec autobiografický text považovat za filosofii? Je velmi důležitou otázkou, kdy je autobiografický text filosofický a zda filosofický vůbec může být. Existují ale mnohá autobiografická díla, která jsou vědci považována za filosofická. V takových textech se nachází části, jež jsou čistě filosofické a doplňují tak autobiografii. Je to zřejmé například ve *Vyznáních sv. Augustina*, v kterých je jedenáctá kniha považována za samostatný filosofický traktát, nebo také například: „V Descartově *Rozpravě o metodě* je přímočarý filosofický materiál z etiky, epistemologie a metafyziky rozptýlený v autobiografickém textu tak, že v některých částech autobiografický text zahustí, ale v jiných částech je považován za pouhou literární ozdobu.“⁷

Velmi důležitým rysem autobiografie je niternost. Pod tímto pojmem si lze ve spojení s autobiografií představit autorovo zkoumání pocitů a prožitků, tedy zkoumání všeho, co vychází z jeho nitra. „Autor pojímá sebe sama většinou jako sebevědomou individualitu, která s odvahou a nekompromisností analyzuje vlastní nitro, jeho jistoty a nejistoty, ztráty a vítězství.“⁸ Silný prvek niternosti použil také ve svém spisu *Vyznání sv. Augustin*, který díky svému vyznání k Bohu provedl velmi důležitý krok k odhalení své niternosti čtenáři. Jako první napsal takovou autobiografii, kde byl hlavním prostředkem k niternosti jeho vnitřní obrat. Niternost nalezneme i v ostatních autobiografiích, například u M. de Montaigne, který přichází se zcela novým způsobem sebereflexe, v kterém dbá velmi intenzivně na lidskou individualitu.⁹ Dalším příkladem může být J. J. Rousseau, jež zkoumá své pocity na procházkách přírodou, při kterých se ponořuje do svého nitra a přemýšlí nad prožitky a pocity, které zažíval po celý svůj život. Autobiografie tedy velmi napomáhá k tlumočení myšlenek, pomáhá pochopit

⁷ MATHIEN, T. *Philosophers' autobiographies*. In: MATHIEN, T.; WRIGHT, D. *Autobiography as philosophy: the philosophical uses of self-presentation*. str. 4.

⁸ MOCNÁ, D. *Encyklopedie literárních žánrů*. str. 29.

⁹ STELZIG, E. L. *The romantic subject in autobiography: Rousseau and Goethe*. str. 3 – 4.

autorův život v kontextu různých situací, pochopit vztahy mezi spisovateli a pochopit sociální a kulturní podmínky myslitele.

Ač jsou autobiografie napsané v první osobě, jednotlivé pasáže v nich tak nutně v první osobě nemusí být. Například Sv. Augustin používá takové prvky vyprávění v rámci své rozsáhlé modlitby, v kterých nepoužívá první osobu. Vkládá teologické a filosofické diskuze týkající se příběhu do textu, kde popisuje například téma času, jazyka, významu, paměti, věčnosti a dokonalosti v kontrastu proti nedokonalosti.¹⁰ Dalším příkladem jsou Rousseauovy *Dialogy*, jež jsou považovány za autobiografické i přes to, že se o autorovi pouze hovoří v soudním jednání, tedy v třetí osobě.

1.2.1. Záměr autobiografie

Jaký záměr tedy mají autobiografie napsané filosofy? Velmi důležitý záměr je sebepoznání, poté také možnost vyjádřit se ve své autobiografii tak, aby ostatní pochopili autorův život, pochopili jeho situaci a on tak mohl objasnit, jaký jeho život byl. Filosofové dokonce ve svých autobiografiích přiznávají chyby, které v životě udělali. Od toho se poté odvíjí cíl, kterého chtějí dosáhnout.

Jedním z možných cílů filosofů při psaní autobiografie je morální poučení od autora patřící čtenářovi. Autor se snaží vytvořit morální výklad k tomu, aby si čtenář uvědomil špatné důsledky určitých činů. Pokouší se ukázat pozitivní přístup k vyřešení morálního problému a poučuje čtenáře o správném postavení se k problémům, které mohou vytvářet životní překážky. Dalším důvodem k napsání autobiografie může být autorova vlastní útěcha. Častým případem je také autorovo poukázání vlastního problému v kontrastu s jinou osobou, která je úspěšnější. Filosof může najít svou útěchu v hledání příčin svého problému, který ho trápí. Příklad útěchy nalezneme u filosofů v považování filosofického života za jediný správný a v domněnce, že opravdové štěstí lze najít jen u Boha. Ve víře hledali lidé útěchu celá staletí a hledají ji tam dodnes. Útěcha tedy může sloužit jako zhodnocení vlastního neštěstí. Autor

¹⁰ MATHIEN, T. *Philosophers' autobiographies*. In: MATHIEN, T.; WRIGHT, D. *Autobiography as philosophy: the philosophical uses of self-presentation*. str. 16.

se snaží pomocí vlastní útěchy napsané ve formě autobiografie ukonejšit zpovědi ke čtenářům.¹¹

Filosofové používají autobiografii i jako určitou formu obhajoby. Autor argumentuje tím, že jistý způsob života je dobrý a používá to pro svou obhajobu. Díla jsou určena k vysvětlení nějakého nedorozumění a obhájení se před čtenáři, a to i před čtenáři, již byli někým ovlivněni, například autorovo nepřitelem. Autor je svým vlastním obhájcem, který popírá svou vlastní vinu a sám si jí není ani vědom. V neposlední řadě dochází v autobiografiích k vyznání autora. To je pro tuto práci velmi důležitý aspekt. Autor zkoumá svůj život a své svědomí a vyznává se ze svých předchozích chyb. Musí tedy dojít k uvědomění, při kterém autor přiznává své chyby a to například změny v postoji, jež se týkají víry, či v nějakém jiném postoji. Ve vyznáních najdeme silný prvek kritického sebehodnocení, které je pro přiznání chyb velmi důležité. Autor dosáhl nových poznatků a ve své zpovědi je ukazuje. Jako příklad slouží dva důležité texty zmíněné v této práci. Jedním jsou *Vyznání Sv. Augustina* a druhé *Vyznání* Jeana Jacquese Rousseaua. Tyto spisy budou ve stručnosti popsány v dalších kapitolách. Poslední příčinou k psaní autobiografie může být odhalení lidské přirozenosti. Filosofové věřili, že by mohli přispět k vysvětlení toho, co znamená být člověkem, až do té doby, než vznikly společenské vědy, zejména antropologie. Je to tedy propojeno s filosofickou antropologií. Antropologové čerpali z autobiografických materiálů, přitahovala je zejména povaha člověka. Zjistili však, že příběh jednoho života nelze zobecnit a vytvořit tak obecné tvrzení o lidskosti. Příkladem odhalení lidské přirozenosti v textu je dílo J. J. Rousseaua *Sny samotářského chodce*.¹²

1.2.2. První autobiografie ve filosofii

Jak již bylo zmíněno, J. J. Rousseau nebyl prvním filosofem zabývajícím se autobiografickými spisy. Nechal se inspirovat texty *Vyznání sv. Augustina* a také *Eseji* M. de Montaigne, zejména v pojetí zkoumání své lidské přirozenosti. Je ale důležité zmínit i tu nejranější autobiografickou práci, kterou sepsal Platón.

¹¹ MATHIEN, T. *Philosophers' autobiographies*. In: MATHIEN, T.; WRIGHT, D. *Autobiography as philosophy: the philosophical uses of self-presentation*. str. 20 - 23.

¹² Tamtéž, str. 23 - 27.

1.2.2.1. Platón – Sedmý list

Již u Platóna můžeme objevit první autobiografické prvky a to ve spojení filosofie s jeho lidskou přirozeností. Platónovy dialogy jsou vždy něco jako psaní (*grafein*) vlastního (*autos*) života (*bios*), u člověka milujícího (*filein*) moudrost (*Sofia*). Za první nám známou filosofickou autobiografii lze považovat Platónovo vyjádření o životě a o jeho vlastním pojetí filosofie v *Listech*, konkrétně v *Sedmém listě*. Tento list byl původně napsán jako dopis Dionýsovým příbuzným, Platónovým přátelům na Sicílii. V tomto listu popisuje tři cesty na Sicílii, které on sám podnikl.¹³

Platón zde popisuje své osobní zkušenosti, jako klíčové faktory k vysvětlení jeho chování na Sicílii. Popisuje, jak byl již v mládí velmi přitahován společenským a politickým životem, v kterém byl ovlivněn Sokratovo učením. V tomto dopisu popisuje, jak vážně byl ovlivněn smrtí svého učitele, kterého nespravedlivě odsoudili. Právě to zanechalo v Platónově myšlení velké stopy.¹⁴

Ač byl Platónův *Sedmý list* dlouhou dobu některými badateli považován za nepravý, platónští badatelé nakonec po dlouhé době dokázali, že skutečně pravý je. Jaký měl ale důvod Platón psát autobiografii? Sám tuto otázku zodpovídá na konci svého díla. „Jestliže se tedy někomu nyní vylíčením objevily pochopitelnějšími a jestliže se ukázalo, že mám dostatečné důvody pro věci, které se staly, byl by tento můj nyní výklad náležitý a dostatečný.“¹⁵

1.2.2.2. Sv. Augustin - Vyznání

Velmi zásadním autorem autobiografie ve filosofii je Sv. Augustin. Spis *Vyznání* můžeme právem považovat za nejdůležitější a také nejvlivnější dílo autobiografie napsané ve filosofii, kterými se inspirovali mnozí myslitelé, zejména J. J. Rousseau. Tato kniha je považována za první autobiografii, a to i přesto, že se určitým psaním autobiografie zabýval již Platón. Augustinova *Vyznání* jsou právem považována

¹³ DAVIS, M. *The autobiography of philosophy: Rousseau's The reveries of the solitary walker*. str. 2.

¹⁴ Tamtéž, str. 3 – 4.

¹⁵ PLATÓN. *Listy*.

za jedno z nejlepších filosofických děl západní literatury a zároveň za jeden z nejvíce čtených filosofických spisů.

Tento spis obsahuje Augustinův životní příběh a jeho myšlenky, které jsou směřovány k Bohu. Znamená to, že byl všude doprovázen Bohem a Augustin k němu tímto spisem promlouval. Dle Augustina je Bůh stvořitel, který je za vše zodpovědný. V tomto díle nalezneme vyznání jeho víry a zároveň i doznání Augustinových hříchů. Ukazuje zde svou povahu a své myšlenky, které se týkají teologických otázek a také i porozumění otázce zla ve světě, které je popsáno v prvních šesti knihách a vrcholí v knize sedmé.¹⁶ Augustin se ptá: „Kde jest tedy zlo a odkud a kudy se sem vplížilo? Odkud jest tedy, když dobrý Bůh vše dobrým stvořil?“¹⁷ V knize osmé a deváté se snaží vzhlednout k Bohu a plně ho pochopit, je Bohem přímo inspirován. Tato inspirace je ve *Vyznáních* klíčová, Augustin se zde snaží vyjádřit to, jak ho Boží milost změnila a co ho motivuje. Snaží se čtenáři ukázat, jak je Boží existence důležitá a jak Bůh figuroval v jeho životě.¹⁸ „Výpovědní síla spojená s vysokou intelektuální hodnotou učinila z *Vyznání* fundamentální dílo křesťanského světa a jeho mentality.“¹⁹

Jak popisuje Samantha Thompson: „*Vyznání* je jedinečné, impresionistické, jako mozaika nebo řečeno nevlídně, jako špatně složený text.“²⁰ Nemá žádné své předchůdce, neexistuje žádný model, dle kterého by sv. Augustin psal. Někteří spekulují o záhadách této knihy, o často použitých neautobiografických materiálech nebo také o odchylkách od popisu vlastního života, líčením biografii dvou osob, které zastupují tzv. vedlejší linii. První osobou, která je ve *Vyznáních* často zmiňována, je Alypius. Alypius byl jedním z Augustinových studentů rétoriky, který pocházel ze stejného rodného města jako Augustin. Druhou osobou je Augustinova matka, která se mu vždy snažila vštípit tu nejlepší víru, ale Augustin tu správnou cestu našel až sám. V knize je celkově mnoho odboček od autobiografického příběhu do filosofických úvah

¹⁶ THOMPSON, S. *The Confessions of Saint Augustine*. In: MATHIEN, T.; WRIGHT D. *Autobiography as philosophy: the philosophical uses of self-presentation*. str. 31 – 35.

¹⁷ AUGUSTIN, . *Vyznání*. str. 195.

¹⁸ THOMPSON, S. *The Confessions of Saint Augustine*. In: MATHIEN, T.; WRIGHT D. *Autobiography as philosophy: the philosophical uses of self-presentation*. str. 31.

¹⁹ MOCNÁ, D. *Encyklopedie literárních žánrů*. str. 30.

²⁰ THOMPSON, S. *The Confessions of Saint Augustine*. In: MATHIEN, T.; WRIGHT D. *Autobiography as philosophy: the philosophical uses of self-presentation*. str. 33.

opěvujících lásku k Bohu, nejvíce těchto odchylek ale nalezneme v posledních třech knihách celých *Vyznání*. Odborníky tato nejednotnost celého díla vede buď k opomíjení posledních tří knih, nebo naopak prvních deseti.²¹

Pokud bychom hledali příčiny sepsání jeho *Vyznání*, je zřejmé, že cílem není pouze promlouvat k Bohu, ale ukázat čtenáři pomocí těchto promluv správnou víru tak, aby si sám čtenář uvědomil, jaká víra je správná. Dle Augustina je to právě křesťanské vyznání. Tímto textem se tedy snaží ovlivňovat své čtenáře, chce ukázat správnou cestu životem, ke které i on musel časem dojít a také osvětlit čtenáři jeho vlastní život. Chce inspirovat čtenáře k sebekoumání a sebereflektování vlastních činů a vlastního života.

Dalo by se říci, že *Vyznání* J. J. Rousseaua jsou velmi inspirována *Vyznáními* sv. Augustina, dokonce, že jsou až jejich přeformulováním J. J. Rousseau, ale na rozdíl od Augustina považuje svou konverzi za počáteční impuls napsání svých *Vyznání*. Ač se obě díla mohou zdát obsahově podobné, ideologicky jsou si spíše protikladem.²² Jak popsal Patrick Riley: „Augustinův text se brzy stal zevšeobecňujícím příběhem, v kterém se hříšník obrací k Bohu.“²³ Zásadním rozdílem je tedy, že zatímco Augustinův text je založen spíše na náboženském vyznání, Rousseauův je naproti tomu vytvořen sekulárně. Zatímco Augustin svůj příběh adresuje Bohu, Rousseau ho adresuje lidem. Ukazuje jim zkoumání své lidské existence.²⁴ Toto je nejzákladnější rozdíl obou autobiografií.

1.2.2.3. Michel de Montaigne

Michel de Montaigne, renesanční myslitel narozený 28. února 1533, je pro nás důležitý zejména svým pojetím člověka a svým vlastním sebepochopením, které nám není cizí ani dnes. Jeho úvahy o člověku jsou nám tak povědomé, že v případě, kdy Montaigne mluví o sobě, vidíme v tom sami sebe, jako kdybychom se viděli v pomyslném odraze zrcadla. Právě on nás učil, že bychom měli žít svůj život nejlépe,

²¹ THOMPSON, S. *The Confessions of Saint Augustine*. In: MATHIEN, T.; WRIGHT D. *Autobiography as philosophy: the philosophical uses of self-presentation*. str. 32.

²² RILEY, P. Character and conversion in autobiography: Augustine, Montaigne, Descartes, Rousseau, and Sartre. str. 88 – 90.

²³ Tamtéž, str. 90.

²⁴ STELZIG, E. L. The romantic subject in autobiography: Rousseau and Goethe. str. 31.

jak dokážeme, než bude příliš pozdě. A právě v tomto spočívá lidská moudrost. Spočívá v konání v souladu s naší vůlí či přesvědčením.²⁵ Jak píše I. Sviták: „Montaigne odkrývá humanistický program našeho vlastního života. Je učitelem životní moudrosti, epikurejství, ironie, lehké a potřebné skepse.“²⁶ Právě v tomto se shoduje s J. J. Rousseauem, který se Montaignovým dílem velmi inspiroval.

Spis zvaný *Eseje* je jedinou knihou, kterou M. de Montaigne napsal. Tento spis, který začal vytvářet ve svých čtyřiceti sedmi letech, lze právem považovat za jeden z nejlepších autobiografických textů vůbec. Již krátký úvod na počátku celé knihy tento spis dokonale charakterizuje, když Montaigne popisuje, že čtení tohoto textu může být pro některé čtenáře zbytečné.²⁷ „Látkou své knihy, milý čtenáři, jsem zkrátka já sám: není rozumné, abys plýtval svým volným časem na námět tak lehkovážný a planý. Proto sbohem!“²⁸ Čtenářovi ale jeho autobiografie nepřijde ani lehkovážná, ani planá. Montaigne ukazuje novou koncepci představující hodnoty naší duše. Tato duše se týká všech osob obecně a poukazuje na sebeovládání a soběstačnost.²⁹

Ač byly *Eseje* napsány s velkou mírou sebekritiky, v které o sobě pochyboval, pochyboval o svých schopnostech a dokonce i o svém těle, J. J. Rousseau byl jediným čtenářem, který prohlásil, že *Eseje* jsou nadmíru lichotivé vzhledem k jejich obsahu. Sám, jak již bylo několikrát zmíněno, používal velkou sebekritiku a z tohoto důvodu spíše podporoval Montaigne, než aby jeho práci jakkoliv snižoval.³⁰

²⁵ SVITÁK I. Montaigne a my. In: DE MONTAIGNE, M. *Eseje*. str. 7 – 8.

²⁶ Tamtéž, str. 8.

²⁷ WRIGHT D. G. *Philosophy without heroism*. In: MATHIEN, T.; WRIGHT, D. *Autobiography as philosophy: the philosophical uses of self-presentation*. str. 77 – 78.

²⁸ DE MONTAIGNE, M. a Ivan SVITÁK. *Eseje*. str. 23.

²⁹ WRIGHT D. G. *Philosophy without heroism*. In: MATHIEN, T.; WRIGHT, D. *Autobiography as philosophy: the philosophical uses of self-presentation*. str. 78.

³⁰ WRIGHT, D. G. *Philosophy without heroism*. In: MATHIEN, T.; WRIGHT, D. *Autobiography as philosophy: the philosophical uses of self-presentation*. str. 81.

2. Autobiografie ve filosofii Jeana Jacquese Rousseaua

2.1. Jean Jacques Rousseau

Jean Jacques Rousseau, pro některé podivín a narcista trpící paranoiou, pro některé výtečný filosof, je považován především za politického, pedagogického a filosofického myslitele, který nás svým způsobem stále ovlivňuje. „Rousseau je dnes stejně aktuální, jako byl před sto padesáti lety.... jest dnes stejně vášnivě odmítán, jako byl milován a odmítán za jeho života.“³¹ Kdo je ale doopravdy tento myslitel plný rozporů? Celý Rousseauův život je podrobně popsán v autobiografickém díle *Vyznání*, jež popíše v jedné z dalších kapitol. Zde jen nejdůležitější fakta z jeho života.

Jean Jacques se narodil roku 1712 v Ženevě hodináři Izáku Rousseauovi a měšťance Zuzaně Bernardové, která pocházela z bohaté rodiny kazatele Bernarda. Při porodu druhého potomka, Jeana Jacquese, ale matka zemřela. Jak píše sám Rousseau: „Stál jsem matku její život a moje narození bylo mým prvním neštěstím.“³² Rousseau opravdu později viděl celý svůj život jako jedno veliké neštěstí.

S otcem rozvíjel svůj vztah ke čtení knih a literatuře, s tetou pak svůj smysl pro hudbu, které se později velmi věnoval stejně tak důkladně jako literatuře. Většinu života byl Rousseau samoukem, hltal obrovské množství knih, z kterých se vzdělával. Nikdy nenavštěvoval žádnou veřejnou školu. Velkou část života se věnoval také hudbě, kvůli které odešel do Paříže, kde se snažil udělat hudební kariéru. Přišel tam se svým hudebním projektem, ve kterém vymyslel nový způsob zaznamenávání not pomocí čísel. Ač byl notový systém uznán, nikdy se nedostal do praxe, a z tohoto důvodu sepsal *Úvahu o moderní hudbě*. Dalším jeho cílem bylo napsat uznávanou operu. To se mu ale zcela nepovedlo, ač se některým operám uznání nakonec opravdu dostalo.

Jean Jacques byl také velmi oblíbený u žen. Nejdůležitější ženou v jeho životě byla paní de Warens, kterou nazýval svou „maminkou“. Maminkou, kterou on sám nikdy neměl. Rousseau k ní měl obrovskou důvěru, kterou neztratil ani po zbytek svého života. Další velmi důležitou ženou v jeho životě byla žena jeho života. Něžná,

³¹ ŠALDA, F. X. *Duše a dílo: podobizny a medailony*. str. 13.

³² ROUSSEAU, J. J. *Vyznání: díl I*. str. 7.

ostýchavá dívka Teréza Vasseurová, která ho přitahovala právě svou jednoduchostí. Obětovala mu celý život, starala se o něj i v době jeho nemoci a porodila mu pět dětí, jež však dali do nalezince. Sám Rousseau ale přiznal, že ji nikdy opravdově nemiloval.

Rousseau trpěl po většinu života zdravotními problémy, které ho velmi omezovaly. Zdravotní problémy ale nebyly jediné, jež jeho život omezovaly, byly to i problémy psychické, zejména paranoia. Ta se čím dál více prohlubovala a právě kvůli ní ztrácel své přátele a byl čím dál více uzavřenější. Kvůli pocitu, že je neustále podváděn svými přáteli, ztrácel postupně i chuť psát literaturu. „Jakmile jsem naprosto zanechal literatury, pomýšlel jsem už jenom na to, abych vedl život klidný a mírný, pokud by to záviselo na mně.“³³ K literatuře se ale musel vrátit, protože mu docházely peníze. Ke konci jeho života viděl okolo sebe jen samé spiknutí. Dle něj byl všude urážen a i přesto, že mu D. Hume nabízel svou pomoc, on ji odmítl. Zemřel tak 2. 7. 1778, opuštěn, jen po boku své Terézy.³⁴

Vedle hudby a literatury se J. J. Rousseau také velmi zajímal o botaniku, kterou studoval na svých procházkách přírodou. Jeho vztah k přírodě je důkladně popsán v autobiografii *Sny samotářského chodce* a v další kapitole této práce.

J. J. Rousseau ale nebyl na světě zdaleka tak bez přátel, jak se sám domníval. Vedle své životní lásky Terézy mu ihned po smrti přišlo vzdát hold i mnoho významných lidí. Velmi se jím také inspirovala německá filosofie, například I. Kant. Jak jeho díla, tak i jeho myšlenky byly v té době naprosto revoluční.

2.2. Sebepojetí J. J. Rousseaua

V osmnáctém století byla francouzská literatura společenská, život ve Francii velmi zdvořilý a vznešený, nebylo příliš zvykem používat v textech ironii a skepsi. Rousseau měl ale cíle jiné. Chtěl „doceniti nesmírnost života, jeho nevyzpytatelnou

³³ Tamtéž, str. 467.

³⁴ DOSTÁL, A. Kdo je J. J. Rousseau. Praha: Orbis, 1947, str. 29-30.

sílu, tajemství, krásu a velikost“.³⁵ Snažil se všemi možnými způsoby upoutat pozornost čtenáře a dotknout se jeho srdce

V dílech Jeana Jacquese Rousseaua můžeme nalézt mnoho výjimečných postav. Po postavě *Emila* a *Julie* přišel Rousseau s pro nás nejzajímavější postavou, kterou byl on. Pokusil se napsat ve svých čtyřiašedesáti letech naprosto autentickou autobiografii, ve které odhalil čtenáři své nitro. Jak napsal ve *Vyznáních*: „Vím dobře, že čtenář necítí příliš potřebu to vše znáti, ale já potřebuji jemu to říci.“³⁶

Na rozdíl od raných spisů, kde se zabývá zejména člověkem a společností, řeší v autobiografiích jen jednoho člověka a to sebe. Ve spisech se vědomě nazývá čtyřmi různými jmény. Jedním je Jean-Jacques Rousseau. Tímto jménem se nazývá ve všech dílech, především v autobiografiích. Interpretuje se tak především jako autor jednotlivých spisů, v předmluvách knih, poznámkách i odbočkách v textu. Ve *Vyznáních* a *Snech samotářského chodce* se nejčastěji vyskytuje označení „Já“. Toto „Já“ lze v autobiografiích vidět hned ve dvou odlišných významech. Jedno „Já“, které vzpomíná na svou minulost a druhé „Já“, které figuruje ve vzpomínkách. Další jména jsou spíše jeho vlastní stylizací, než znázornění Rousseauovi osoby. Jean Jacques se například v *Emilovi* objevuje jako příklad správného vychovatele, jenž je postavou konkrétní, také však postavou, která je zcela fiktivní. Jean Jacques je tedy neúplnou formou Jeana Jacquese Rousseaua.³⁷

Rousseauův obraz sebe samotného se změnil v roce 1762, kdy byl spis *Emil* odsouzen a na Rousseaua vydán zatykač. Byl náhle štvancem a jeho „Já“ začalo být stále více stylizováno. Stal se někým, kdo o J. J. Rousseauovi pouze vypráví, kdo ho soudí, kdo ho obhajuje. A právě tuto výjimečnou postavu můžeme nalézt v jeho autobiografických spisech. Jeho sebepojetí se proměňuje v závislosti na stupni jeho rozpracování problematiky člověka a společnosti.³⁸

³⁵ ŠALDA, F. *Duše a dílo: podobizny a medailony*. str. 14.

³⁶ ROUSSEAU, J. J. *Vyznání: díl I.* str. 26.

³⁷ VESELÝ, J. *Studie z francouzského osvícenství: román a rozum--Montesquieu, Voltaire, Diderot : Jean-Jacques Rousseau a jeho doba*. str. 132 – 137.

³⁸ Tamtéž, str. 138 – 139.

2.3. Autobiografická díla J. J. Rousseaua

Slavný, ale stále nepochopený Jean Jacques Rousseau, se rozhodl napsat autobiografické spisy, kterými ukončil kariéru spisovatele. Prvním impulzem k psaní biografických spisů byly čtyři dopisy napsané v roce 1762, jejichž adresátem byl M. Chrétien – Guillaume de Malesherbes. Rousseau v těchto dopisech popisoval příčiny svého chování a líčil svůj charakter. Dalo by se říci, že tyto dopisy byly malou verzí spisu *Vyznání*, který začal psát později.³⁹

Jeho autobiografie jsou plné pocitů a emocí, které považoval ve svém životě za pravdivé. Tvoří je pravda, která je napsaná přímo od srdce.⁴⁰ Ještě před autobiografiemi napsal Rousseau mnoho textů, mezi nimiž jsou vlivné a kontroverzní spisy, dvě oceněné rozpravy, *Rozpravu o původu nerovnosti mezi lidmi a Rozpravu o vědách a uměních*. Právě tyto dvě rozpravy mu přinesly nevídanou slávu a právě ony pomáhaly utvářet obrázek J. J. Rousseaua tak, jak ho známe dnes. Po další slávě, kterou mu přinesly i ostatní spisy, se Rousseau začal vyhýbat přicházejícímu bohatství. Zřekl se úspěchu a vybral si život pouhého opisovače not, který netoužil po slávě.⁴¹

Doba, v které J. J. Rousseau žil, nebyla pro život příliš jednoduchá, jak je vidno například z uvěznění jeho přítele D. Diderota nebo také z vyhnání J. J. Rousseaua kvůli spisu *Emil*. Ač Francie v osmnáctém století nebyla tolerantní zemí, Rousseau měl výhodu v tom, že znal z první ruky mnoho vrstev celé společnosti. Po příjezdu do Paříže se setkal s mnoha významnými umělci, jako například s Voltairem, s kterým později nenáviděli jeden druhého. Dále se setkal s encyklopedistou Denisem Diderotem, který mezi roky 1750 – 1765 vydal velmi rozsáhlé dílo *Encyklopedie*, zahrnující příspěvky literátů, kam přispěl i Rousseau svým článkem o hudbě, později i o politické ekonomii. Všechny osoby, které potkal, formovaly jeho život a pomáhaly utvářet jeho díla, zejména ta autobiografická.⁴²

³⁹ STELZIG, E. L. *The romantic subject in autobiography: Rousseau and Goethe*. str. 25 – 26.

⁴⁰ DE MIJOLLA, E. *Autobiographical quests: Augustine, Montaigne, Rousseau, and Wordsworth*. str. 78.

⁴¹ STELZIG, E. L. *The romantic subject in autobiography: Rousseau and Goethe*. str. 28.

⁴² FRANCE, P. *Rousseau, Confessions*. str. 1 – 6.

Jeho první autobiografické dílo *Vyznání* bylo později následováno i dalšími autobiografickými spisy a to *Dialogy* a *Sny samotářského chodce*. *Dialogy* nejsou jako jediné napsané v první osobě, jsou to fiktivní konverzace podobající se soudnímu jednání. Spis obsahuje tři dialogy, v kterých hlavními účinkujícími soudního jednání jsou Rousseau a Francouz, kteří jednájí o Jeanu Jacquesovi. Jako i v jiných autobiografiích, i zde Rousseau dokáže být velmi kritický ke svému chování.⁴³

2.3.1. Vyznání

Vyznání (Confessions), jsou první novodobou autobiografií ve filosofii, napsanou J. J. Rousseauem. Bylo mu čtyřiašedesát let, když začal přemýšlet o celém svém životě a začal s psaním autobiografického spisu. Tento spis mu měl dopomoci k vyplnění prázdného místa, které dle něj vzniklo z odmítavého přístupu jeho přátel, ale tou pravou příčinou byla jeho psychická nemoc, jež se čím dál více prohlubovala. Chtěl tedy vytvořit nevídané dílo, originální svou pravdivostí a naprostým otevřením svého nitra čtenáři. Měl v úmyslu své první autobiografické dílo podepřít mnohými dokumenty, o které ale přišel při svém útěku do Švýcarska, kde také s psaním začal roku 1765. Protože musel utéci i ze Švýcarska, přerušil své psaní a znovu se k němu navrátil až roku 1769. Za rok tato *Vyznání* dopsal v Paříži. Vyšla však až po jeho smrti a to v roce 1782 prvních šest knih a roku 1789 dalších šest knih.⁴⁴

Struktura této knihy je stejná jako u klasických autobiografií, kdy kniha začíná narozením autora a obvykle končí dosažením stáří. Narozdíl od klasické biografie, autobiografie nezahrnuje konec autorovo života, jímž je smrt. Může se tedy vždy jevit jako něco nedokončeného. Ve spojitosti s tím chtěl Rousseau napsat i třetí část *Vyznání*, která by zahrnovala další část jeho života, a to část do roku 1770. Nakonec od této myšlenky upustil a upustil i od myšlenky přepracovat druhý díl.⁴⁵

Jak popisuje F. X. Šalda: „Jeho „Konfese“ jsou kniha jedinečné síly životní, života uvězněného i v utrpení i v blátě, celá širá barevná společenská paleta jiných nechovala

⁴³ FRANCE, P. *Rousseau, Confessions*. str. 17.

⁴⁴ ROUSSEAU, J. J. a Romain Rolland. *Nesmrtelné stránky J.J. Rousseaua, jak je vybral a vysvětlil Romain Rolland*. str. 127 – 128.

⁴⁵ Tamtéž, str. 34.

v sobě tolik světla, kolik tryskalo ho a zpívalo ho zpod chudé poutnické hole toho štvance a psance. Jest pravda, že *Konfese* ukazují ze života jen slzy a bláto; ale toto bláto bylo oplodněné slzami a podobá se proto tomu svatému blátu, které zbývá po potopě, po veliké katastrofě světové; jsou v něm zárodky nového života a voní již vši příští teplou vegetací, jež z něho brzy vypučí.“⁴⁶ Rousseau v knize ale neukazuje jen slzy a bláto. Poukazuje i na šťastné chvíle svého života. Ukazuje čtenáři, jak krásná jsou dětská léta, jak krásnou přírodu může vidět okolo sebe a také i jak krásnou hudbu může slyšet.

I přesto, že jeho autobiografie nebyla tou první, napsal dílo, které nemělo obdoby. „Byl to první pokus o nejautentičtější pravdu o člověku, pravdu bez přívlastků a bez příklad. Sám na sobě demonstroval, s jakou bezohledností k mínění společnosti musí člověk za pravdou jít.“⁴⁷ Rousseauovo unikátní pojetí svého „Já“ je obecně považováno za jednu z prvních moderních autobiografií ve filosofii. Sám si byl zcela vědom toho, jak originální a nevídané dílo chce vytvořit. V textu je zřejmá jeho obrana, osvobození od sebe samotného, zejména pak sebe ospravedlnění. Jeho hlavní myšlenkou bylo vytvořit průkopnické dílo, v kterém jeho vlastní vyznání nebude použito jako vlastního ospravedlnění. Později ale Rousseau k ospravedlnění a ke své vlastní obraně sklouzl, díky svému problému s paranoidními představami, které ho neustále zatěžovaly.⁴⁸ I když o sobě v knize *Vyznání* tvrdí, že je velmi upřímný člověk, později v autobiografii *Sny samotářského chodce* píše, že se sám musel splést.

J. J. Rousseau ukazuje v autobiografii nejen svou snahu o přesné zachycení pravdy, ale ukazuje také obtížnost splnění tohoto úkolu. Řekl pravdu tak, jak jí on sám cítil, i když ne vždy byl důsledkem těchto pocitů objektivní. Napsal pravdu o nejvýznamnějších lidech, které v životě potkal a jak on sám napsal, chtěl, aby kniha vyšla až po jeho smrti a po smrti jiných, protože si byl sám dobře vědom své odvahy a otevřenosti, která mu mohla ve společnosti situaci ještě zhoršit. Velmi přísrný byl zejména v pohledu na svou skutečnou povahu.

⁴⁶ ŠALDA, F. X. *Duše a dílo: podobizny a medailony*. str. 31.

⁴⁷ MÁCHA, K. *Jean-Jacques Rousseau*. str. 99 – 100.

⁴⁸ FRANCE, P. *Rousseau, Confessions*. str. 31.

Nejdůležitějším mezníkem celé knihy, která obsahuje dvě části, je cesta do Paříže (1742) a zejména vidění na cestě do Vincennes, jež nalezneme v knize sedmé. Toto vidění J. J. Rousseau považuje za příčinu své obtížné kariéry. Ač toto zjevení v knize *Vyznání* nalezneme, není popsáno tak živě jako v druhém dopisu de Malesherbesovi. Rousseau šel navštívit svého přítele Diderota do vězení ve Vincennes, když spatřil otázku literární soutěže Dijonské akademie.⁴⁹ „Sotva jsem to přečetl, viděl jsem jiný svět a stal jsem se jiným člověkem.“⁵⁰ V době, kdy psal svá *Vyznání*, nahlížel na tuto událost jako na zdroj všech utrpení v jeho životě. Takto popisuje filosofické psaní v knize osmé ve *Vyznání*, jako nějaké volání, které k němu přišlo, jako neuvěřitelnou famózní osvětu. Dílem *Rozprava o vědách a uměních (1750)*, napsanou pro Dijonskou akademii, započal Rousseau své filosofické psaní. Ač si později stěžoval, že tato rozprava zůstala nepochopena, přinesla mu slávu a Rousseau se stal jiným člověkem. Člověkem, který se konečně ukázal takový, jaký byl. V druhé napsané rozpravě, v *Rozpravě o původu nerovnosti mezi lidmi*, Rousseau poukazuje na dvě nerovnosti, z nichž jedna je přirozená či fyzická a druhá morální či politická.⁵¹ Zejména přirozený stav, kterým se zabývá v *Rozpravě o původu nerovnosti mezi lidmi*, je velmi důležitý pro pochopení celého myšlení J. J. Rousseaua a bude popsán v jedné z dalších kapitol.

Možnou příčinou k psaní této autobiografie byla hádka s přítelkyní Madame d'Épinay, přítelem Grimmem a dalšími filosofy, jež způsobila jeho potřebu bránit své jméno. Pobouřený J. J. Rousseau se rozhodl otevřít své srdce, svěřit svá tajemství i bývalým přátelům, mluvit otevřeně a bránit sám sebe.⁵² I přesto, že knihu může číst kterýkoliv člověk na světě, spis *Vyznání* Rousseau nejspíše adresuje lidem, kteří v jeho životě hráli určitou roli. Jsou to například paní de Warens, de Luxembourg, de Malesherbes a podobně. Rousseau sám píše ve třetí knize, že upřednostňuje psaní před mluvením a čtení před poslechem, protože věří, že sám čtenář tak lépe dokáže rozlišovat mezi pravdivými a falešnými emocemi a staví tak čtenáře na pozici soudce.

⁴⁹ STELZIG, E. L. *The romantic subject in autobiography: Rousseau and Goethe*. str. 26.

⁵⁰ ROUSSEAU, J. J. *Vyznání: díl II*. str. 107.

⁵¹ ROUSSEAU, Jean-Jacques a Romain ROLLAND. *Nesmrtelné stránky J.J. Rousseaua, jak je vybral a vysvětlil Romain Rolland*. str. 35 – 36.

⁵² FRANCE, P. *Rousseau, Confessions*. str. 19 – 20.

V knize nalezneme různé formy dialogu se čtenářem. Je to například tehdy, kde nám Rousseau důvěřuje, sdílí s námi náš údiv nebo také chvíle, při které se s autorem smějeme.⁵³ V autobiografii je velmi důležitá důvěra čtenáře v autora a zejména autorova pravdomluvnost. Je ale na čtenáři, zda autorovi důvěřuje, či ne.

Reakce mnoha čtenářů byly však zpočátku pohrdavé a velmi šokující. Vzhledem k téměř revoluční povaze díla, v kterém nalezneme i tendence k lehkým krádežím, masochismu nebo také masturbaci, byla tato kniha až do dvacátého století tištěna cenzurovaná.⁵⁴ Pro čtenáře není jednoduché číst knihu, aniž by soudil autora kvůli vlastním morálním způsobům. Zde hraje určitou roli naše samolibost, díky které soudíme J. J. Rousseaua a neuvědomujeme si, že my nikdy nebudeme nuceni přiznat veškerou pravdu před celou veřejností.⁵⁵ Jak popisuje E. L. Stelzig: „Odvážně a přesto lživě, obrátí Rousseau problematiku rozsudku zpět na svého čtenáře: Sud' sebe, jako soudíš mě; sud' mě tak, jako soudíš sebe.“⁵⁶

2.3.2. Sny samotářského chodce

Poslední autobiografie Jeana Jacquese Rousseaua je zcela odlišná od předešlých. Rousseau započal své psaní v roce 1776 a skončil téměř před svou smrtí roku 1778. Po všech zradách, které v životě zažil, jsou *Sny samotářského chodce* jakousi resignací na jeho osud. Oproti předchozím spisům, jež byly adresovány čtenářům a posluchačům, *Sny samotářského chodce* se rozhodl napsat pouze sám pro sebe, pro svou vlastní potřebu.⁵⁷

Spis *Sny samotářského chodce* není velmi často považován za filosofické dílo. Lze spíše považovat za psychickou interpretaci, protože v něm Rousseau více popisuje své pocity a myšlenky bez udání pádných argumentů. To je zřejmé zejména u mylné představy spiknutí, která byla již ve spisech *Vyznání*. Zde se ale tato vidina prohlubuje a paranoia, že je proti němu skutečně spiknutí, je čím dál větší. Jeho úmyslem bylo

⁵³ Tamtéž, str. 87 – 88.

⁵⁴ FRANCE, P. *Rousseau, Confessions*. New York: Cambridge University Press, str. 91.

⁵⁵ STELZIG, E. L. *The romantic subject in autobiography: Rousseau and Goethe*. Vyd. 1. Charlottesville, str. 37.

⁵⁶ Tamtéž, str. 37.

⁵⁷ DAVIS, M. *The autobiography of philosophy: Rousseau's The reveries of the solitary walker*. str. 11 – 15.

napsat svůj intimní deník, který dotváří kompletní jádro jeho filosofického systému. *Sny samotářského chodce* tvoří takzvanou poslední a centrální část této skládačky.⁵⁸

Obsah knihy lze najít již v samotném názvu. „Sny“ znamenají toulky a tok myšlenek J. J. Rousseaua, které volně plynou. „Chodec“ je sám Rousseau, který chodí krajinou a přemýšlí a „samotářský“ zde vyjadřuje jeho postavení ve světě, v kterém je sám a opuštěn. Považuje se za tuláka, jenž hledá ve světě jen místo svého klidu.

Knihy *Sny samotářského chodce* se skládá z deseti úvah, které jsou Rousseauem představovány při popisu toulání přírodou. Tento spis byl napsán téměř před jeho smrtí. J. J. Rousseau, odpoután od všech lidí, chodil přírodou a přemýšlel o svém životě, jak můžeme vidět již v procházce první: „Tak jsem tu na zemi opuštěn, nemám již bratra, bližního, přítele ani jinou společnost nežli sebe sama.“⁵⁹ Popisuje tedy sebe samotného jako objekt extrémní nespravedlnosti. Říká, že díky spiknutí, které se dle něj proti němu uskutečnilo, se proměnil v očích celé společnosti z dobrého člověka na zločince. Vzhledem k tomu, že pro společnost neznamenal téměř nic, nemohl být ani chválen, ani souzen. Právě kvůli údajnému spiknutí prosazoval samotu a „spiknutí“ bylo tím, co znemožňovalo jeho objektivní vnímání světa a co mu přetvářelo náhled na skutečnou situaci.⁶⁰ Již se nesnažil o systematicky spořádané myšlenky, jako to bylo ve spisech *Vyznání*. Šlo mu pouze o sebereflexi posledních let života a spontánní snění. V první procházce řeší Rousseau dva problémy, svůj hněv i své štěstí. Hněv, který přiřadil sám sobě, protože byl osamělý a zároveň štěstí, kterého dosáhl právě tou samotou.⁶¹ Právě samota, díky níž se J. J. Rousseau vrací ke své přirozenosti, jestavebním kamenem celé této knihy.

Své pocity popisuje velmi autenticky, jeho melancholie a smutek jsou v textu tak zřejmé, že ve čtenáři vyvolají lítost. Tímto spisem se chtěl odreagovat. Nezáleželo mu na tom, zda si to někdo přečte, zda spis zničí nebo jej zfalšuje, vše mu bylo lhostejné. Sám byl přesvědčen, že popsal pouze listy, na nichž byly seřazeny myšlenky

⁵⁸ MATHIEN, T.; WRIGHT D. *Autobiography as philosophy: the philosophical uses of self-presentation*. str. 141 – 142.

⁵⁹ ROUSSEAU J. J. *Sny samotářského chodce*. Str. 15.

⁶⁰ MATHIEN, T.; WRIGHT D. *Autobiography as philosophy: the philosophical uses of self-presentation*. str. 155 – 156.

⁶¹ Tamtéž, str. 90.

tak, jak mu naskakovaly v hlavě.⁶² V knize se velmi věnuje pravdě, přírodě, náboženství, štěstí a lásce. Rekapituluje svůj život, ale jiným způsobem než v autobiografii *Vyznání*. Popisuje místa, která miloval, zejména pak popisuje svou lásku k přírodě a botanice. Také nám představuje osoby, které miloval, dokonce věnuje celou poslední procházku i vzpomínkám na paní de Warens.

2.3.2.1. Snění

V celé knize je nejvíce žádoucím stavem samota. Rousseau se snaží, aby byl i ve společnosti takovým, jakým je, když je sám. Jednotlivé procházky nám umožňují prožít s J. J. Rousseauem jeho milostné zážitky, umožňují nám poznávat botaniku, chodit na pikniky. Ač se tyto události zpočátku zdají všední a obyčejné, v autobiografii *Sny samotářského chodce* to tak není. To právě sny nás nutí zamyslet se nad těmi všedními a obyčejnými věcmi a dívat se na ně jiným způsobem.⁶³

Snění bychom mohli chápat jinak, než je na první pohled zřejmé. Toto snění u J. J. Rousseaua neznačí opuštění racionality, nýbrž spíše naopak. Není to nic jiného, než přirozený stav jeho rozumu. V tomto snění je Rousseau v zajetí svých vlastních smyslů, které přispívají k úplnosti jeho meditace, která je tím velmi blízko snu. Jeho pojetí snění je v tomto případě tedy jiné. Přes snění promlouvá ke čtenáři svým původním a pravým rozumem. Slouží ale i k naplnění vlastního štěstí, které, jak se zdá, může být realizováno jen při snění v přírodě. Štěstí, kterého Rousseau dosahuje v knize *Sny samotářského chodce*, lze spíše ale považovat za jistý způsob resignace, či jak uvádí J. Veselý, za „vegetativní stav“.⁶⁴

„Úplné ticho vede ke smutku, přináší obraz smrti. Pak je pomoc půvabné představivosti nezbytná a přirozeně se nabízí těm, kterým ji nebe dalo do vínku. Pohyb, jenž nepřichází zvenčí, se tedy odehrává v našem nitru.“⁶⁵ Takto J. J. Rousseau popisuje

⁶² KAFKA, O. *Předmluva*: In ROUSSEAU J. J. *Sny samotářského chodce*. Str. 12.

⁶³ DAVIS, M. *The autobiography of philosophy: Rousseau's The reveries of the solitary walker*. str. 253 – 271.

⁶⁴ VESELÝ, J. *Studie z francouzského osvícenství: román a rozum--Montesquieu, Voltaire, Diderot : Jean-Jacques Rousseau a jeho doba*. str. 143 – 145.

⁶⁵ ROUSSEAU J. J. *Sny samotářského chodce*. str: 92.

snění. Ukazuje, že snění je stav, ve kterém si lidská bytost postačuje sama sobě jako Bůh.

3. Přirozený stav J. J. Rousseaua

Přirozenost byla v období osvícenství hlavní otázkou, kterou se zabývali mnozí myslitelé, mezi které patřil i J. J. Rousseau. Příroda byla v této době chápána jako určité měřítko správnosti. Ač dle sv. Augustina byla přirozenost špatná, protože člověk je zkažen hned prvotním hříchem, Rousseau měl na to názor zcela opačný. I přesto, že nebyl prvním, který upozorňoval na význam přirozenosti, právě jeho myšlenky velmi ovlivnily jak jeho současníky, tak i naše moderní postoje.

Rousseau byl jedním z prvních filosofů, který zásadním způsobem stavěl lidskou přirozenost před Bibli. Argumentoval tím, že Bůh stvořil přírodu, proto je příroda dobrá.⁶⁶ Jak popisuje K. Stibral: „U Rousseaua není příroda pouze mrtvou hmotou, ale naopak živoucím důkazem, ba ztělesněním existence Boží.“⁶⁷ I přesto, že sám byl nejprve protestantem a později katolíkem, nikdy nepřikládal církvi žádnou velkou váhu. Příroda mu víru plně nahrazovala, již nepotřeboval modlitbu, protože Bohu byl nejbližší právě v přírodě.

Ihned na první stránce knihy *Vyznání* nalezneme první důkazy toho, že Rousseau byl křesťanského vyznání. Jeho promlouvání k Bohu je zcela odlišné od promlouvání sv. Augustina. Bůh již zde není hlavním cílem jako u sv. Augustina, je spíše jistým ručitelem pravdivosti a upřímnosti. Rousseau vidí Boha podobně jako R. Descartes v *Rozpravě o metodě*. Bůh je něco jako „řemeslník“, který stvořil přírodu a pečuje o ni tak dobře, že člověk s ním nepotřebuje mít vůbec žádný kontakt. Pro Rousseaua je Bůh prostředníkem, není to on, kdo určí poslední rozsudek, nýbrž jsou to čtenáři jeho knihy, kteří určí, jak bude na Rousseaua vzpomínáno. Pozoruhodné je, že tento poslední soud se nevztahuje k člověku, ale k jeho knize.⁶⁸ O posledním soudu se zmiňuje hned na první stránce celého díla *Vyznání*, když píše: „Nechť polnice posledního soudu zavzní kdykoliv, předstoupím s touto knihou v ruce před nejvyššího soudce. Řeknu hlasitě: Hle, co jsem činil, co jsem myslil, čím jsem byl.“⁶⁹ Ve *Snech*

⁶⁶ HØYSTAD, Ole Martin. *Historie srdce*. str. 217.

⁶⁷ STIBRAL, Karel. *Proč je příroda krásná?: estetické vnímání přírody v novověku*. str. 75

⁶⁸ RILEY, P. *Character and conversion in autobiography: Augustine, Montaigne, Descartes, Rousseau, and Sartre*. str. 93 – 94.

⁶⁹ ROUSSEAU, J. J. *Vyznání: díl I*. str. 5.

samotářského chodce se setkáme s četnými úvahami o Bohu. Sám se však ptá na otázku, pokud je Bůh tím, který dokáže překonat všechny rozdíly lidí, proč by tedy nechal Rousseaua tolik trpět? Přiznává však, že Bůh nevyřeší naše problémy, protože stojí opodál jako kdokoliv jiný. Proto je samota jeho vlastním řešením nespravedlnosti a všemožných problémů na světě.⁷⁰

Dle Rousseaua je tedy naším cílem dodržovat zákony přírody, protože právě ty, které cítíme v našem nitru, jsou nejbližší našemu srdci. J. J. Rousseau přišel s tvrzením, že co je přirozené, je i správné. Svým heslem „Zpátky k přírodě“ nemyslí přírodu jako takovou, nýbrž přirozený, čili prvotní stav člověka. Tato lidská přirozenost je dle Rousseaua nejvíce zratelná u člověka na vesnici, blízko přírodě, nikoliv ve velkých městech, jakým je například Paříž.⁷¹ Právě z tohoto důvodu se sám cítil nejlépe v těsné blízkosti s přírodou. Sám ve spisech *Vyznání* popisuje, jakým obrovským zklamáním pro něj Paříž byla. Přežíval zde jen proto, aby dosáhl peněžních prostředků na další jeho cesty.

Jaký je tedy dle něj ten přirozený člověk? Odpověď můžeme najít v *Rozpravě o původu nerovnosti mezi lidmi*, kterou J. J. Rousseau sepsal roku 1755. Nezabýval se historií prvních společností, nýbrž hypotetickými úvahami o člověku, který je ve svém přirozeném stavu svobodný, vybaven svou dokonalou smyslovostí a instinktem, aby se mohl sám ubránit. Úvahami o člověku, který nemá pojem o čase ani o smrti. Právě takový člověk nemůže být zlý, je od své přirozenosti dobrý. Tento přirozený stav člověka zaniká s příchodem soukromého vlastnictví. Soukromé vlastnictví narušuje naši svobodu. Nemůžeme být tedy šťastní, neboť naše štěstí spočívá v naší svobodě. Není to ale stav, v kterém člověk přišel na svět. Je to stav, který je dle Rousseaua jakousi normou, která popisuje dobrého a svobodného člověka, kterým bychom měli být všichni.⁷² Každá nová adaptace ničí naše možnosti, stáváme se tak něčím jiným, než od přirozenosti jsme. To vše ukazuje, jak je důležitý návrat k přirozenému stavu. Člověk je v přirozeném stavu zvíře, které je osamělé, volné, soběstačné, neusiluje o žádné

⁷⁰ DAVIS, M. *The autobiography of philosophy: Rousseau's The reveries of the solitary walker*. str. 127.

⁷¹ HØYSTAD, Ole Martin. *Historie srdce*. str. 217.

⁷² VESELÝ, J. *Studie z francouzského osvícenství: román a rozum--Montesquieu, Voltaire, Diderot : Jean-Jacques Rousseau a jeho doba*. str. 106 – 107.

takové potřeby a ctnosti. Lidskou přirozenost Rousseau považuje za produkt historie nebo kultury a hledá pravdu v historii lidské přirozenosti. Nakonec zdůrazňuje, že ve stavu přírodním je nerovnost mezi lidmi téměř znatelná.⁷³

V otázce přirozenosti stál Rousseau někde uprostřed všech názorů. Ač tvrdil, že má člověk zůstat věrný své povaze, která je vrozená, tak také zdůrazňoval, že výchova je klíčová proto, jaký člověk doopravdy je, zda je zlý či dobrý. Právě výchovou se zabývá ve svém díle *Emil*, které se stalo jedním z klíčových v moderní pedagogice.⁷⁴ Rousseau se k dětem obrací také v autobiografii *Sny samotářského chodce*. Objevují se v ní děti z toho důvodu, že jejich činy jsou spontánnější, než u dospělých lidí, jsou tedy přirozenější.⁷⁵ Děti se staly předmětem celé pedagogické knihy J. J. Rousseaua, knihy *Emil čili o výchově*. První myšlenka, která nás napadne, je rozpor mezi hlavním hrdinou Emilem a jeho vlastními dětmi, které dal do nalezince, jak popisuje v autobiografii *Vyznání*. Zatímco u Emila Rousseau poukazuje na jeho „krásnou duši“, jeho vlastní děti nikdy nepoznaly ideje výchovy svého otce a jeho autoritu.⁷⁶ I přesto sám děti miloval. Jeho láska k dětem souvisela se zálibou pozorovat lidi. Rousseauova schopnost pozorování lidí a sebe samotného je otištěna v anekdotách, které prostupují celou knihu *Sny samotářského chodce*. Příkladem je setkání s chlapcem, kterého se Rousseau ptá, kde má svého otce, po tom, co ho dítě obejmě. Důležité je to zejména tím, že si sám Rousseau v myšlenkách představuje, že ten chlapec, jímž je objat, je jeho vlastní.⁷⁷ „Podívám se a vidím malé, asi pětileté nebo šestileté dítě, jak mi vši silou svírá kolena a dívá se mně tak důvěřivě a přátelsky, že se mé nitro zachvělo a řekl jsem si: „Takhle by se ke mně chovaly ty moje.“⁷⁸

Ještě před J. J. Rousseauem se přirozeností zabýval ve svých autobiografických *Esejích* M. de Montaigne. Právě na něj Rousseau navazoval. Jak popisuje I. Sviták: „Montaigne nelíčí obraz abstraktního člověka, ale zachycuje lidi, sebe, ve spontaneitě

⁷³ MATHIEN, T.; WRIGHT D. *Autobiography as philosophy: the philosophical uses of self-presentation*. str. 143 – 146.

⁷⁴ HØYSTAD, Ole Martin. *Historie srdce*. str. 220.

⁷⁵ DAVIS, M. *The autobiography of philosophy: Rousseau's The reveries of the solitary walker*. str. 245 – 248.

⁷⁶ ROUSSEAU, J. J., *Jean Jacques Rousseau a jeho odkaz. Jean Jacques Rousseau*. str. 9.

⁷⁷ DAVIS, M. *The autobiography of philosophy: Rousseau's The reveries of the solitary walker*. str. 253 – 258.

⁷⁸ ROUSSEAU J. J. *Sny samotářského chodce*. str. 151.

života, velikosti a bídě.⁷⁹ Zabývá se otázkou smyslu lidského života. Člověk tuto otázku řešil vždy, ale Montaigne odpovídá, že: „Smyslem života je naše vlastní já, naše osobnost, v níž je člověk vládcem svého osudu a určuje svobodně smysl světa, života, sebe.“⁸⁰ Řešil tedy stejně jako Rousseau spětí lidské bytosti s přírodou.

Přirozenost v Rousseauových autobiografiích představuje zejména modus samoty, který nachází Rousseau v přírodě. Jak popisuje K. Stibral: „Je to nejen prostor usebrání, klidu, kdy je člověk sám s Bohem, ale především prostor, kde je člověk sám se sebou.“⁸¹ Tento klid nachází J. J. Rousseau především při jeho toulkách, kdy chodí pěšky přírodou a putuje po horách. „Nikdy jsem tolik nemyslel, tolik nežil, tolik neprocítil své já, smím-li tak říci, jako na cestách, které jsem konal sám a pěšky. Pochodem se jaksi rozněcují a oživují moje myšlenky. Skoro se musí rozhoupati, aby se rozhoupal duch.“⁸² Ty samé pocity lze vidět i v Montaignových *Esejích*, kde popisuje, jaké záliby a zvyky měl. I k němu neodmyslitelně patří pojednání o přírodě. „Příroda mateřsky pečovala, aby činy, které nám naší záchově předepsala, byly pro nás spojeny také s rozkoší, a vyzývá nás k nim tedy nejenom rozumem, ale i zálibou: je nespravedlivé její předpisy porušovat.“⁸³ Právě příroda je dle něj jediná spravedlivá, člověk by se tedy měl chovat dle své přirozené povahy a těšit se ze své podstaty.

Přirozenost v Rousseauových autobiografiích je velmi patrná také ve chvíli, kdy je nucen odejít do exilu. Vrací se zpět do přírody daleko od civilizace, kde žije velmi spokojený život a je takovým, jakým ho příroda vytvořila. Proto je důležitou otázkou, jak je možné, že Rousseau zde dosahuje své celistvosti?

Civilizaci považuje za zlo, proto se v přírodě cítí být svobodný a nikým neomezovaný. Jeho láska k venkovu je zapříčiněna zejména tím, jak na společnost nahlížel a také tím, jak společnost nahlížela na něj. Připadal si bezmocný a cítil se odříznut, poté však v autobiografii *Sny samotářského chodce* již nachází jistou naději. Je to, jakoby se znovu narodil, ale tentokrát se narodil do stavu neutrality.

⁷⁹ SVITÁK I. Montaigne a my. In: DE MONTAIGNE, M. Eseje. str. 9.

⁸⁰ Tamtéž, str. 15.

⁸¹ STIBRAL, Karel. *Proč je příroda krásná?: estetické vnímání přírody v novověku*. str. 76.

⁸² ROUSSEAU, Jean Jacques. *Vyznání: díl II*. str. 203.

⁸³ DE MONTAIGNE, M. Eseje. str. 221.

Navrátil se k sobě v přirozenosti a byl velmi spokojený. Tento návrat znamenal návrat ke svým vzpomínkám. Jak Rousseau uvádí v procházce šesté, každý člověk má právo na svou vlastní nápravu. Zejména poukazuje na pohrdavost společnosti vůči němu. Ty samé pocity jsou zřejmé i v autobiografii *Vyznání*, ač v té době s odmítavostí společnosti Rousseau nebyl již tak smířen, jako byl zde. „Raději před nimi utíkám, než abych je nenáviděl. V jejich přítomnosti se jimi zabývám i proti své vůli. Jakmile už je nevidím, přestanou pro mne existovat.“⁸⁴ Je to důvod, proč Rousseau argumentuje tím, že již nechce vykonávat dobro pro ostatní. Jak se sám sebe ptá, pokud je konat dobro cestou k lidskému štěstí, proč tedy všichni nejsou šťastní? Pokud nás ale něco přiměje k štědrosti, brzy se ta štědrost od nás začne očekávat pokaždé a stává se to pro nás povinností.⁸⁵ To Rousseau ukazuje na příkladu chromého chlapce, kterému dával každý den almužnu, do té doby, než ho chlapec začal oslovovat a almužnu si od něj žádat. Ač byl mladík stále stejně slušný, začal se mu vyhýbat. Sám z tohoto vyvozuje, že jedinou cestou jak nikomu neublížit, je „zdržet se veškerého jednání“. Jak přiznává, takové věci ho příliš netrápily, dokud se nestal slavným.⁸⁶ Rousseau tedy opět přichází na to, že jediné po čem touží, je svoboda. Ukazuje nám, že se do uhlazené společnosti nehodí.

Právě z tohoto důvodu dosáhl svého největšího štěstí až na sklonku svého života, kdy byl nucen odejít na ostrov sv. Petra. „Ze všech obydlí, v nichž jsem pobýval, mne žádné neučinilo tak opravdově šťastným a nezanechalo ve mně tolik něžné lítosti jako ostrov Saint-Pierre uprostřed Bienneského jezera.“⁸⁷ Tímto začíná pátou procházku knihy *Sny samotářského chodce*, v které se zabývá ostrovem Saint-Pierre, který M. Davis nazývá „požehnaným ostrovem“. Popis ostrova nalezneme v první části procházky, v části druhé je úvaha, proč v tomto období byl Rousseau tak šťastný a v části třetí popis povahy snění. Jak si nelze nevšimnout, štěstí, které nachází na ostrově sv. Petra je zároveň i jeho likvidací. Tento pobyt je tedy spíše pomíjivým

⁸⁴ ROUSSEAU J. J. *Sny samotářského chodce*. str. 104 – 105.

⁸⁵ DAVIS, M. *The autobiography of philosophy: Rousseau's The reveries of the solitary walker*. str. 190 – 193.

⁸⁶ ROUSSEAU J. J. *Sny samotářského chodce*. str. 96 – 97.

⁸⁷ ROUSSEAU J. J. *Sny samotářského chodce*. str. 81.

šťěstím.⁸⁸ Je zde patrný jeho návrat v myšlenkách do raných let trávených v Bossey, ke kterým se vrací při pohledu na prostý venkovský život. Tento život je sice pouze pomíjivý, ale plný štěstí a naprosto jednoduchý a samotářský.⁸⁹ Rousseau se na tomto ostrově snaží zapomenout na všechny útrapy svého života. Tento ostrov je pro něj útočištěm. Proč byl zde tedy tak šťastný? Jeho štěstí dle něj pochází z botanických procházek, při kterých zažívá úplnou extázi. Poté, co přemýšlí o přírodě, začne přemýšlet o svém místě v ní. Snění a botaniku považuje Rousseau za své dvě povolání a věnuje se jim až do konce této autobiografie, tedy i do konce svého života.⁹⁰

Mimo modus samoty je také velmi důležité zmínit i ostatní funkce přirozenosti v Rousseauových autobiografiích. Příroda pro něj nebyla pouhým útočištěm, ale také plnila i funkci estetickou a stala se objektem jeho vědeckého zkoumání. Miloval pohled jak na rostliny i zvířata, tak také zejména pohled na venkov. Esteticky se vyžíval hlavně pohledem na hory, na sady, dále i zahrady, které velmi důkladně popisuje ve spisech *Vyznání*. Při zmínce zahrad je důležité říci, že právě anglické parky byly ty, které tak obdivoval. Později v parcích a zahradách nacházel svůj klid, své útočiště, v kterém se mohl schovat před okolním světem.⁹¹

Rousseauovi bylo šedesát pět let, když v sedmé procházce vylíčil svůj vztah k botanice. Přemýšlel o botanice jako o náhradě za snění, zabýval se přírodní teologií, která zahrnuje farmakologii. Dále srovnával botaniku s ostatními přírodními vědami a nakonec se vrátil opět k otázce teologie v debatě o botanice, chápané jako prostředek pro zvědavost. Botanika udržovala Rousseaua v aktivním životě, přinášela mu klid, a jak již bylo řečeno, nahradila mu činnost snění v jeho volném čase. Botanika se tak stala lékem na jeho melancholické nálady. Ač by se mohlo zdát, že se v této

⁸⁸ DAVIS, M. *The autobiography of philosophy: Rousseau's The reveries of the solitary walker*. str. 172 – 173.

⁸⁹ FRANCE, P. *Rousseau, Confessions*. str. 76.

⁹⁰ DAVIS, M. *The autobiography of philosophy: Rousseau's The reveries of the solitary walker*. str. 175 – 178.

⁹¹ STIBRAL, Karel. *Proč je příroda krásná?: estetické vnímání přírody v novověku*. str. 82 – 85.

době Rousseau odvrátil k přírodě, spíše se odvrátil od sebe, příroda pro něj byla lékem. Chtěl studovat něco, v čem člověk ještě neprovedl žádný zásah, to, co bylo skutečné.⁹²

Dalším místem klidu a svobody pro něj bylo Emeritage. Poté, co napsal *Rozpravu o vědách a uměních*, přišla nevídaná sláva. Rousseau byl náhle známý po celém světě a můžeme zde mluvit o jakési konverzi, kdy paradoxně Rousseau zanechal své slávy, jakoby se jí zalekl. Proto se odstěhoval ve svých čtyřiceti čtyřech letech do Emeritage v parku La Chevrette. Ze všech knih *Vyznání* je kniha devátá o Emeritage ta nejobsáhlejší.⁹³ Zde byl Rousseau obklopen jarní rozkvetlou přírodou a klidem, zde se cítil být svůj. „Rousseauova samota jest důležitým činitelem hygienickým; vždycky byla mu jakýmsi regeneračním prostředkem.“⁹⁴ Rousseau se zde cítil, jako by byl na sklonku svého života. Jeho nemoc se v tu dobu velmi zhoršovala a on sám si myslel, že každým dnem zemře.

Tím nejcennějším nástrojem zkoumání příčin vývoje člověk je autobiografie, která srovnává různé zkušenosti, akce a názory s tajnými pocity. Rousseauova autobiografie se pokouší zjistit, co je přirozené, co je získané a co tvoří jeho vnitřní historii. Rousseau tedy považuje lidskost za produkt adaptace v určitém čase a na určitém místě. Sám ukazuje nejen své vědomí, ale také potřebu pravdivě a věrně zachytit fakta a ukazuje, jak je to obtížné a jak každá i sebemenší chyba může představovat přerušování v historickém vyprávění. Rousseau se v autobiografii *Sny samotářského chodce* snaží objasnit, jaké jsou rozdíly mezi ním a ostatními lidmi a co ho od nich odlišuje, že právě on dokáže žít osamoceně.⁹⁵

Přirozený stav člověka nalezneme i v autobiografii *Vyznání*. Aby ale mohla být tato autobiografie filosofická, musí ukázat, že se dokáže pohybovat od konkrétního k univerzálnímu. Musí tedy ukázat, že pro něj není nic cizí. Sám tvrdí, že jeho myšlenky, vzpomínky a pocity jsou tak blízko univerzálnosti, jak jen je možné a popisuje, že tuto

⁹² DAVIS, M. *The autobiography of philosophy: Rousseau's The reveries of the solitary walker*. str. 212 – 218.

⁹³ FRANCE, P. *Rousseau, Confessions*. str. 37.

⁹⁴ ŠALDA, F. *Duše a dílo: podobizny a medailony*. str. 17.

⁹⁵ DAVIS, M. *The autobiography of philosophy: Rousseau's The reveries of the solitary walker*. str. 148.

univerzálnost určuje příroda.⁹⁶ Již na počátku knihy je odkazem na přirozený stav dětství, které v tomto spisu má nebývalý význam. Rousseau dokonce sám přiznal, že zůstal i v pozdějších letech stále dítětem a nadále mu zůstalo něco z jeho dětského charakteru. On sám si o sobě myslí, že je dobrým člověkem, protože v sobě nemá příliš zášť. V díle *Rozprava o nerovnosti mezi lidmi* popisuje Rousseau přirozeného člověka jako takového, který neoplývá sebeláskou.⁹⁷ Byl ale sám takový?

Je tedy otázkou, zda byl J. J. Rousseau tím přirozeným člověkem nebo jen člověkem, který toužil po přirozenosti. V každém případě ale postavou, jež byla nejbliže k přirozenému stavu v Rousseauově životě, byla postava Emila. Emil se může jevit jako zázračně přesný příklad přirozeného člověka, vzhledem k tomu, že byl vychován v souladu s přírodou.⁹⁸ Ve spisu *Emil* tedy můžeme najít jak příklad přirozeného člověka, tak zde můžeme pochopit i Rousseauův vývoj.

⁹⁶ GRACE, E. *Portraying nature, Rousseau's Reveries as philosophy and art*. In: MATHIEN, T.; WRIGHT D. *Autobiography as philosophy: the philosophical uses of self-presentation*. str. 148.

⁹⁷ FRANCE, P. *Rousseau, Confessions*. str. 61.

⁹⁸ Tamtéž, str. 62 – 63.

4. Proč se J. J. Rousseau zabýval autobiografií?

Otázkou tedy zůstává, jaké důvody a cíle měl J. J. Rousseau při psaní svých autobiografií? Sám tušil, že jeho díla budou zajímavá pro čtenáře svou otevřeností a pravdivostí. Jak popisuje v knize *Vyznání*: „Připravuji podnik, jemuž nebylo příkladu a jenž nebude míti napodobitelův. Chci ukázat lidem sobě podobným člověka v plné, přirozené pravdivosti; a tím člověkem budu já.“⁹⁹

Rousseau však neměl pouze jeden cíl, který chtěl při psaní autobiografií splnit. Není ale jednoduché říci, jaký přesný motiv k psaní autobiografií měl, vzhledem k tomu, jak komplikovanou osobou byl on sám. Jak popisuje E. L. Stelzig, chtěl se pomocí autobiografie navrátit do minulosti, která byla šťastná, a chtěl tímto znovu prožít krásné chvíle, které prožil ještě předtím, než „ztratil čas“ svou slávou, která mu dle něj přinesla to největší příkoří. Chtěl se myšlenkami vrátit zpět do lepších časů, které představuje zejména útočiště v prostředí Les Charmettes. Jako další cíl autobiografie nám E. L. Stelzig představuje úkol, který si Rousseau zadal. Ukázat čtenářům, jaké břímě mu přinášel status filosofa a myslitele a zejména břímě přinesené jeho ranou prací.¹⁰⁰

P. France uvažuje o cílech této autobiografie jinak. Popisuje, že jako klasická autobiografie, i ta Rousseauova má čtyři základní modely. Již název jedné z autobiografií *Vyznání (Confessions)* napovídá, že se jedná o poutavý příběh, v kterém se slovo vyznání opakuje velmi často. Prvním cílem je tedy vyznání. Není to ale vyznání, které bylo použito již u sv. Augustina, je to vyznání, které nepatří Bohu. Rousseau se vyznává nejen Bohu, ale i svým blízkým, tak i jakémukoliv čtenáři a posluchači, kterému odhaluje své nitro. Tímto popisuje všechny své hříchy, z kterých se vyznává.¹⁰¹ „Dovedl jsem pouze vyznati, že si vyčítám hanebný čin, ale nikdy jsem neřekl, jaký čin. Ta tíha zůstala tedy ležeti na mém svědomí až po dnešní den bez ulehčení. A mohu říci, že touha, abych si nějakým způsobem ulehčil, mnoho přispěla k rozhodnutí, že napíšu

⁹⁹ ROUSSEAU, J. J. *Vyznání: díl I.* str. 5.

¹⁰⁰ STELZIG, E. L. *The romantic subject in autobiography: Rousseau and Goethe.* str. 30.

¹⁰¹ FRANCE, P. *Rousseau, Confessions.* str. 23 – 25.

svoji zповěd'." ¹⁰² Ač navazuje na něco, co započal již sv. Augustin, zesvětštuje to tím, jak upřímně a bez ohledu zahrnuje své diváky pravdou.¹⁰³ V tomto případě Rousseau dosáhl nového chápání lidské přirozenosti, ke kterému došel v důsledku své vlastní minulosti. Za tuto minulost lze považovat například smrt matky, setkání s Madame de Warens a zejména pak filosofickou soutěž v Dijonské akademii. Naproti tomu stojí sv. Augustin, jež si myslí, že jeho přeměna je výsledkem Boží milosti.¹⁰⁴

Dalším cílem a motivem autobiografií J. J. Rousseaua může být sebe ospravedlnění. Tento cíl navazuje na předchozí vyznání. Myšlenka zbavení se viny díky čtenářům je klíčová pro Rousseauovy autobiografie, zejména tak ve spisu *Dialogy*, ale i v knize *Vyznání*. Kromě snahy o jeho vlastní ospravedlnění, můžeme najít v autobiografiích i prvky sebelítosti.¹⁰⁵ Rousseau věřil, že byl pro ostatní lidi monstrem, jak sám píše v knize *Vyznání*: „Kdosi mne obviňoval, že jsem odložil svoje děti na ulici, že za sebou tahám vojandu, že jsem vyžilý zhýralstvím, prohnílý syfilidou a jiné takové líbeznosti.“¹⁰⁶ Otázkou ale zůstává, jaká byla skutečnost. Zda byl Rousseau v očích společnosti opravdu takový nebo zda to byla jen jeho mylná představa zapříčiněná paranoidními představami.

Dalším cílem autobiografií, který také uvádí P. France je sebepoznání. V tomto cílu se shoduje s E. L. Stelzigem, jež také popisuje, že Rousseau se snažil pomocí autobiografie poznat sám sebe a napsat pravdu o svém životě. Nejpřesnější údaje o svém životě uvádí v textu napsaném v Neuchatelu ve Švýcarsku, který ale nefiguruje v žádné verzi jeho autobiografií, přesto je důležité ho zmínit.¹⁰⁷ Většinu času stráveného u autobiografií, se Rousseau zabýval zkoumáním svých vlastních citů, ve *Snech samotářského chodce* dokonce několikrát opakoval, že si zaslouží své vlastní štěstí a klid.¹⁰⁸

¹⁰² ROUSSEAU, J. J. *Vyznání: díl I.* str. 107 – 108.

¹⁰³ HØYSTAD, Ole Martin. *Historie srdce.* str. 220.

¹⁰⁴ MATHIEN, T. *Philosophers' autobiographies.* In: MATHIEN, T.; WRIGHT, D. *Autobiography as philosophy: the philosophical uses of self-presentation.* str. 23 – 25.

¹⁰⁵ FRANCE, P. *Rousseau, Confessions.* str. 26 - 27.

¹⁰⁶ ROUSSEAU, J. J. *Vyznání: díl II.* str. 514.

¹⁰⁷ FRANCE, P. *Rousseau, Confessions.* str. 28 – 29.

¹⁰⁸ GRACE, E. Portraying nature, Rousseau's Reveries as philosophy and art. In: MATHIEN, T.; WRIGHT D. *Autobiography as philosophy: the philosophical uses of self-presentation.* str. 148.

Čtvrtým a zároveň posledním cílem, který uvádí P. France je sepsání autobiografií pro vlastní uspokojení. Knihy tedy napsal pro vlastní uspokojení, které mu přinášel návrat do šťastnější minulosti. Rousseau ve svých padesáti či více letech píše knihu, v které jsou i šťastné vzpomínky, ač jeho současný život byl velmi vzdálen od štěstí. Chtěl ale docílit toho, že bude se sebou spokojený a chtěl se také tímto utěšit.¹⁰⁹ V tomto bodu se P. France zcela ztotožňuje s názorem E. L. Stelziga, který je již popsán výše. Je velmi zřejmé, že tím hlavním cílem autobiografií bylo pro Rousseaua jeho uspokojení vlastních tužeb.

Tyto cíle nejsou platné jen u autobiografií J. J. Rousseaua, ale mohou souhlasit i s jinými autobiografiemi filosofů. Filosofové mohli psát své autobiografie, aby především poznali sami sebe. Na to však existují i jiné způsoby, například deník. Avšak autobiografie může uspokojit i ostatní cíle, jaké autor má.¹¹⁰ Autobiografie může být i jistým poselstvím, které chce autor sdělit svým čtenářům.

To využili ve svých pracích i jiní filosofové, kterými byli například René Descartes a David Hume. Descartova *Rozprava o metodě* je jeho vrcholným dílem a byla vydána roku 1637 v Leidenu. V celém textu můžeme najít jen jedno jediné jméno, kterým je Bůh. Je tedy zřejmé, že tento spis je napsán podobně jako kniha M. de Montaigna. Ač je tato kniha napsaná v první osobě, můžeme jí považovat za nepřímou autobiografii, spíše za pojednání s prvky autobiografie. První osoba je výsledkem meditace, která prostupuje celým dílem a text je napsán v čase přítomném, protože jsou to myšlenky, na které Descartes nyní přichází. Meditaci, o kterou Descartes žádá čtenáře již v předmluvě, slouží k tomu, aby se autor s čtenářem identifikoval.¹¹¹ Ač je text napsaný v první osobě, nejedná se o tak jednoznačnou autobiografii, kterou nalezneme u J. J. Rousseaua. *Rozprava o metodě* je spis plný přímočarého filosofického materiálu, obsahujícím metafyzické, vědecké, etické a epistemologické metody

¹⁰⁹ FRANCE, P. *Rousseau, Confessions*. str. 28 – 29.

¹¹⁰ MATHIEN, T. *Philosophers' autobiographies*. In: MATHIEN, T.; WRIGHT, D. *Autobiography as philosophy: the philosophical uses of self-presentation*. str. 14.

¹¹¹ GOMBAY, A. *Exile and philosophy*. In: MATHIEN, T.; WRIGHT, D. *Autobiography as philosophy: the philosophical uses of self-presentation*. str. 100 – 102.

s autobiografickými materiály.¹¹² Naproti tomu spis *My Own Life* D. Huma je tou nejkratší autobiografií ze všech již zmíněných. D. Hume v dvaceti jedna odstavcích popisuje pouze zásadní události svého života, kterými jsou například návštěvy měst, jeho zkušenosti se zaměstnáním a zejména pak psaní jeho knih. Sám této autobiografii, kterou sepsal roku 1776, nepřikládal žádný velký význam. Psal to spíše jako předmluvu k jeho knihám. Jeho teorie „Já“ dělá jeho autobiografii velmi neobvyklou. Toto „Já“ je souborem zkušeností, které člověk získává během svého života. Je zřejmé, že Humova autobiografie se liší právě tím, jak Hume vnímá záležitosti každodenního života.¹¹³ Snaží se napsat autobiografii obsahující ty nejdůležitější zkušenosti jen z toho důvodu, aby mohla být zároveň spárována i s biografií.¹¹⁴ Sám tento text na konci spisu nazývá „pohřební řečí“. Věděl totiž, že nepíše žádné speciální dílo, kterému by se dostalo nějakého ocenění.

¹¹² MATHIEN, T. *Philosophers' autobiographies*. In: MATHIEN, T.; WRIGHT, D. *Autobiography as philosophy: the philosophical uses of self-presentation*. str. 4.

¹¹³ AINSLIE, D. C. *Hume's "Life" and the virtues of the dying*. In: MATHIEN, T.; WRIGHT, D. *Autobiography as philosophy: the philosophical uses of self-presentation*. str. 120 – 121.

¹¹⁴ Tamtéž, str. 138.

Závěr

Práce byla zaměřena na objasnění příčin, které vedly J. J. Rousseaua k psaní autobiografických textů. K objasnění těchto příčin byly použity zejména autobiografické texty J. J. Rousseaua, a to spisy *Vyznání* a *Sny samotářského chodce*, dále také myšlenky a teorie autorů zajímajících se o tyto spisy. První část práce byla věnována teorii a významu autobiografického psaní, jež se objevuje i ve filosofii. Další část se již zabývá samotným Rousseauovým textům. V práci jsou též zmíněni někteří další autoři, kteří se také zabývali svou autobiografií.

Rousseauovy autobiografické texty jsou pro nás velmi významné jeho upřímností, se kterou spisy sepsal. Pro tuto práci je však velmi zásadní přirozenost, která hraje v Rousseauových autobiografiích důležitou roli. Při srovnání přirozeného stavu ve spisu *Rozpravy o původu nerovnosti mezi lidmi* s autobiografickými texty zjišťujeme, že ač přirozený stav u člověka není reálný, právě tu přirozenost Rousseau nachází všude okolo sebe v přírodě. Právě příroda má v Rousseauových autobiografiích velmi důležité místo. Vytváří pro něj útočiště před společností, která pro něj později nepřináší nic dobrého, vytváří mu místo samoty, v kterém může snít a kde lze studovat biologii a v neposlední řadě se jedná o místo, které mu přináší estetický požitek.

Ač vždy nebylo jednoduché vyznat se ve spleti jmen, které jsou v knize *Vyznání* uvedeny, společně s autobiografií *Sny samotářského chodce*, nám pomáhají vytvořit si na osobnost J. J. Rousseaua svůj vlastní názor a jak si sám Rousseau přeje, posoudit, jakým člověkem byl. Oba texty nám však dokáží otevřít oči a zamyslet se nad tím, co již mnoho lidí v naší civilizaci zapomělo a to dívat se okolo sebe, procházet se přírodou, která nám téměř jediná zůstala ve své přirozenosti a v které je člověk sám sebou. Jeho meditace nahrazující modlitbu k Bohu, jež mají zejména duchovní smysl, jsou v knize *Sny samotářského chodce* popsány jako jednotlivé procházky, při kterých Rousseau zkoumá své pocity, tedy sám sebe.

V celé práci je však nejdůležitější zjištění, proč se J. J. Rousseau psaním autobiografie zabýval. Jak sám nejednou v knihách podotkl, chtěl lidem ukázat svou skutečnou povahu, čímž se chtěl zároveň i ospravedlnit, protože konec svého života žil

v domnění, že celá společnost je postavena proti němu. Otázkou však zůstává, v jaké míře tato nesnášenlivost byla skutečností a v jaké míře to byl pouze mylný pocit. Právě proto sám spis nazval *Vyznání*. V práci však byly představeny i jiné důvody, jakými jsou například sebepoznání, návrat do šťastnější minulosti, či vlastní potěšení, které jsou pro pochopení také velmi důležité a úzce spolu souvisí. Dle mého názoru byl Rousseauův záměr učinit naposledy ve svém životě ospravedlnění před společností tak, aby později ze světa mohl odejít s pocitem, že na něj bude nahlíženo díky autobiografii lépe, než si sám myslel, že na něj nahlíženo je.

Použitá literatura

Primární literatura:

AUGUSTIN. *Vyznání*. V Kalichu 5. vyd. Překlad Mikuláš Levý. Praha: Kalich, 2006, 565 s. ISBN 8070170271.

DE MONTAIGNE, Michel a Ivan SVITÁK. *Eseje*. Praha: Odeon, 1966.

DESCARTES, René. *Rozprava o metodě*. Praha: Laichterova Filosofická knihovna, 1947.

HUME, David. *My own life* [online]. The University of Adelaide [cit. 2014-03-24]. Dostupné z: <http://ebooks.adelaide.edu.au/h/hume/david/h92my/>

ROUSSEAU, Jean Jacques, 1712 – 1778. Jean Jacques Rousseau a jeho odkaz. Jean Jacques Rousseau; Z franc. Orig. přel. M. Holická, J. Holi. 1 vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967. 158 s., fot. (Z dějin pedagogiky).

ROUSSEAU, Jean Jacques. a R. ROLLAND. *Nesmrtelné stránky J.J. Rousseaua, jak je vybral a vysvětlil Romain Rolland*. 2. vyd. Přeložil Vladimír Antonín Macourek. Praha: Borový, 1948, 159, [2] s.

ROUSSEAU, Jean Jacques. *Vyznání: díl I*. Praha XI.: Nakladatelství Julius Albert, 1929, 341 s.

ROUSSEAU, Jean Jacques. *Vyznání: díl II*. Praha XI.: Nakladatelství Julius Albert, 1929, 550 s.

ROUSSEAU, Jean Jacques. *Rozpravy*. Vydání I. Praha: Svoboda, 1978.

ROUSSEAU, Jean Jacques. *Sny samotářského chodce*. Vyd. 1. Praha: K+D Svoboda, 2002, 167 s., obr. příl. ISBN 8090314007.

Sekundární literatura:

DAVIS, Michael. *The autobiography of philosophy: Rousseau's The reveries of the solitary walker*. Lanham, MD: Rowman, c1999. ISBN 08-476-9227-2.

DE MIJOLLA, Elizabeth. *Autobiographical quests: Augustine, Montaigne, Rousseau, and Wordsworth*. Charlottesville: University Press of Virginia, 1994. ISBN 08-139-1468-X.

FRANCE, Peter. *Rousseau, Confessions*. New York: Cambridge University Press, 1987. ISBN 05-213-1500-X.

HØYSTAD, Ole Martin. *Historie srdce*. Vyd. 1. Zlín: Kniha Zlín, 2011, 289 s., [24] s. obr. příl. (převážně barev.). Tema, sv. 11. ISBN 978-808-7497-401.

MATHIEN, Thomas. a D. WRIGHT. *Autobiography as philosophy*. New York: Routledge, 2006, ix, 277 p. ISBN 978-041-5327-046.

MOCNÁ, Dagmar aj. PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2004, 699 s. ISBN 807185669x.

PLATÓN,. *Listy*. 3. vyd. Překlad František Novotný. Praha: [Institut pro středoevropskou kulturu a politiku], 1996, 103 s. Oikúmené. ISBN 80-860-0508-9.

RILEY, Patrick. *Character and conversion in autobiography: Augustine, Montaigne, Descartes, Rousseau, and Sartre*. Charlottesville: University of Virginia Press, c1999, x, 224 p. ISBN 08-139-2292-5.

Slovník literární teorie. Vyd. 2., rozšířené. Praha: Československý spisovatel, 1984, 465 s.

STELZIG, Eugene L. *The romantic subject in autobiography: Rousseau and Goethe*. Charlottesville: University Press of Virginia, 2004, x, 279 p. ISBN 08-139-1975-4.

STIBRAL, Karel. *J. J. Rousseau a jeho pedagogický odkaz: estetické vnímání přírody v novověku*. 1. vyd. Praha: SPN, 1967, 158 s. Bod. ISBN 80-736-3008-7.

STIBRAL, Karel. *Proč je příroda krásná?: estetické vnímání přírody v novověku*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2005, 202 s., [16] s. barev. obr. příl. Bod. ISBN 80-736-3008-7.

ŠALDA, František. *Duše a dílo: podobizny a medailony*. V Praze: nákladem České grafické akc. spol. "Unie", 1913.